

Strilradarhistorik vid F1 i Västerås.

Del 2.

Här kommer fortsättningen på Rolf Larsén:s berättelse och historiken om stridsledningsverksamheten vid flygflottiljen F1:s radarstationer R11 och R12.

Operativ verksamhet vid jaktcentralen R11, "Stören".

Jaktcentralen var belägen i Badelundaåsen, snett emot CVV-hangaren. Det enda som tydde på att det fanns någon verksamhet var en stäldörr in i åsen och en parkering utanför. På "hjässan" fanns några master med radioantennor.

Anläggningen var skyddsklassad och hemlig. För besök krävdes personundersökning och inpasseringstillstånd utfärdat av säkerhetsavdelningen vid F1.

Den mesta vid F1 förekommande flygningen stridsleddes både på dagtid och vid mörkerflygning, inom tilldelat övningsområde, av radarjaktledare (rrjal) placerade vid R11. Från jaktcentralen leddes även flottiljövnningar och tillämpningsövningar. Även stridsledning av andra flottiljers flygplan förkom ofta. När LFC O5, "Puman", tillkom fördelade Bijal i LFC O5 ledningsuppdragen till Crrjal på R11 via en speciell, direkt, radiolänkförbindelse.

Stig "Åmål" Andersson vid rrjalplats, 1968

Citat ur Kungliga Västmanlands Flygflottiljs Historia 1929-1979, sid 319:

"R11 primära uppgift var dock stridsledning. Tack vare en mycket lämplig uppställningsplats, skickliga tekniker och ett flertal duktiga radarjaktledare kunde R11 stå till tjänst med stridsledning åt mån-

ga av flygeskaderns flottiljer. Förutom F1 utnyttjade personalen vid F3, F16 och F18 anläggningen som stridsledningsradar i mycket stor utsträckning. Senare tog också den centrala utbildningscentralen vid F2 flottiljens ändamålsenliga och elevvänliga anläggning i anspråk för kursernas praktiska skede.

I och med LFC O5 tillkomst kom R11 att ingå i dess organisation som en framskjuten radarstation med stril 50 funktioner", slut citat.

Vid anläggningen fanns det Striuoff/Crrjal fast placerade. Bla Göran Jonsson, Rune Holmgren och Stig "Åmål" Andersson. Rrjalutbildade navigatörer vid F1 ingick även i verksamheten, av vilka flitigast tjänstgjorde som rrjal, Olle Norling, Jan Karlsmyr, Sven Norling, Olle Nordström, Jack Carlsson, Per-Erik "BräckePelle" Persson, Jan Forsstedt och Johan Holmström (som i mars 1967 förolyckades vid ett haveri som navigatör i J 32), "Åmål" var då rrjal i R11 varifrån övningen stridsleddes. Innan flygpasset drog "Åmål" och Johan "lott" om vem som skulle vara med i flygplanet eller vara rrjal! Vid behov inlånades rrjal från F13, F16 och F18.

Göran Jonsson var placerad vid R11 fram till 1964 då han och Jack Carlsson började på Tustril vid nybyggda LFC O5 med taktisk utprovning av stridsledning i Stril-60. När fpl J32 ersattes av J35 som inte hade navigatör, överflyttades navigatörerna Olle och Sven Norling, Jan Karlsmyr, Olle Nordström, "Pelle" Persson, och "Åmål" Andersson som rrjal till O5. Jan Forsstedt blev TL vid F1 Rune Holmgren var placerad vid R11 fram till pensioneringen 1970.

Stig "Åmål" Andersson kom åter från LFC O5 till R11 1970 när Rune Holmgren gick i pension, och tjänstgjorde som Striuoff/Crrjal fram t.o.m avvecklingen av spaningsdelen hösten 1976.

Vid R11 fanns även en troppchef för vpl rrobs placerad, av vilka kan nämnas, Fanjunkare "Loffe" Holm, Överfurir Walter Collath (signalist) och Rustmästare Åke Swennberg (signalist). Vid R11 fanns vpl radarobservatörer (rrobs) placerade. Som mest 6 st samtidigt. R11 nyttjades normalt inte för luftbevakning, endast vid vissa övningar för incidentberedskap eller rapportering till LFC.

Rune Holmgren på rrjalex, 1968

I centralen fanns 4st operatörsplatser för radarjaktledare (rrjal). Vid varje rrjalplats fanns även manöverutrustning av talradio för kommunikation med flygplanen.

Spaningsdelen hade en räckvidd på 200 km och antennen roterade med 6 varv/min.

På PPI fanns en ritad kartbild, ett raster av celluloid, med civila flygleder, militära övningsområden och Georef inlagda. Indikatorernas bildpresentation var god med skarp-tecknande ekobild. Upplösning i avstånd var ca 300m och bäringsnoggrannheten ca 1 grad. Det fanns även en höjdmätarplats vid ett 15-stativ, denna bemannades av vpl höjdotservatörer (höjdots).

Den nickande höjdmätaren hade en räckvidd av 180 km. Vid indikatorn fanns en höjdlinjegenerator som ritade höjdlinjer och kompenserade för jordytans krökning. Rjal angav bäring och avstånd som höjdots svängde in antennen emot och avläste höjden "manuellt" och sedan muntligt förmedlade höjden till aktuell rrjal.

R11, med sin lämpliga placering, vid flottiljen, nyttjades ofta vid utbildning av rrjalelever från FRAS/StriS på F2, Hägernäs. Eleverna kunde då både vara med på divisionen vid ordergivning före passet, sedan stridsleda flygplanen och direkt efter avslutat stridsledningspass bege sig till divisionen för att med flygförarna gå igenom passet. Detta var en mycket uppskattad del i utbildningen. En av landets första kvinnliga rrjal, Kerstin Holmer fick sin utbildning, 1967, bla vid R11.

En annan rrjal-elev var fj Bertil Ströberg senare känd i andra sammanhang

Vpl rrobs, rrjal-elever och tekniker 1963

Både R11 och R12 var vid ett par tillfällen i drift på uppdrag av SÄPO. Det bedrevs spaning på "knark-flyg" över norska gränsen och det fanns då rrobs och rrjal både på R11 och R12. Radarstationerna var bemannade dygnet runt. Polis, militär och tull i både Sverige och Norge var involverade i operationen som kallades "Argus".

I byn Bastvålen intill Östmark norr om Torsby hade en PS 70, Luftvärnsspaningsradar, satts upp för att täcka låghöjdsområdet vid gränsen. Radarstationerna kommunicerade via trådförbindelser i "flerpartskonferens". Även LS-torn vid gränsen var bemannade med luftbevakare, för optisk luftbevakning, som rapporterade till centralen.

Metoden blev framgångsrik. Under en kväll observerades ett fpl, kommande från Norge. Helt plötsligt försvann ekot från skärmen. Platsen avlästes med Georef och polis sändes till platsen. Efter några timmars letande, bl.a. med helikopter, hittades det "förlorade planet" indraget i en lada. "Godset" fanns kvar. Polisen hittade tack vare den spårnö som visade var flygplanet landat med skidor på snön.

Östmarksbornas nyfikenhet på vad radarn gjorde där besvarades med "att FMV utför vinterprov". Det blev även uppmärksammat i massmedia.

De mystiska planen förbryllade hela Värmland. Nästan 40 år senare kom svaret, det var försvarets topphemliga "Flygenhet 66". Detta avslöjas i en ny bok "Den dolda alliansen".

"Spökplanen över Värmland var hemlig NATO-

styrka” stod att läsa i bla Aftonbladet den 25 mars 2011. Sensmoralen blir, att försvaret ”spionerade” på sig själva!

I februari 2012 var undertecknad på ett föredrag om ”Flyghet 66” i Linköping. F.d. stabschefen vid enheten, Mj Sven Hugosson, bekräftade då att min berättelse och händelseförloppet stämde.

Det ”testas” i Bastvålen och fantasin skenar iväg!

TORSBY (NWT)

Den senaste veckan har det tisslats och tasslats i stugorna i byn Bastvålen strax öster om Östmark.

-Det förekommer mystiska saker i skogarna har det sagts i stugorna.

Dessutom har man fått vatten på kvarnen genom att polismyndigheterna helt plötsligt visat mycket stort intresse för byn. Inte bara genom bilpatrullering utan också genom bevakning från helikopter.

Men så farligt är det nu inte. Det är försvarets materialverk som testar viss utrustning i vinterklimat i Bastvålsskogen. I samma veva har materialverket begärt hjälp med övervakningen hos länspolischefen Sven Erstam. Därav polisens intresse för området.

Hemliga militärprov i Östmark

TORSBY **VF** Vad är det som pågår i Östmark har ortsbefolkningen frågat sig sedan en polis-helikopter varit synlig där de senaste dagarna. Man har även sett en del främmande bilar. Enligt vad VF inhämtat rör det sig om Försvarets Materielverk som håller på med vinterförsök av nytt material.

Försöken är inte offentliga och polisen vill inte göra några uttalanden om vad det egentligen är fråga om. Att polishelikoptern finns på platsen kan bero på att materielverket begärt hjälp av polisen med en viss övervakning. Vad för slags övervakning det gäller är dock inte känt.

I vardera hytt 2 och 3 fanns 1st PPI 802. På PPI presenterades radarbild från spaningsdelen PS-144/F, med bäring och avstånd, som nyttjades av både vpl rrobs och rrjal. På HPI presenterades radarbild från höjdmätaren PH-13/F för avläsning av höjd som gjordes av vpl höjdots.

Vpl rrobs skötte talrapporteringen till LFC med handmikrofon och via telefonledning, de rapporterade flygplanens läge, kurs, fart, och höjd. Läget angavs enligt Georef-systemet. Rrjal svarade för stridsledningen av flygplan inom olika militära övningsområden. För radiokommunikation, mellan rrjal och flygföraren, fanns vid varje PPI radiomanöverapparater med högtalare och handmikrofon. Under rrjalhytterna i det sk ”pygmérummet” fanns 8 st radioapparater FMR5.

Radartelerum.

I radartelerummet fanns Logaritmiska mottagare med Pulslängdsdiskriminator och distributionspaneler för radarbild från spaningsdelen och höjdmätaren.

Det fanns KK och MK/OK för för omkoppling och distribution av inkommande och interna förbindelser. Även tonsignalutrustning, 1425 Hz för telefoni och 1225 Hz för radiomanöver fanns.

Det fanns även en intern snabbtelefonanläggning, med apparater i varje rum. (Arv från W5).

Nya Wermlandstidningen Värmlands Folkblad,
22 mars 1975.

”Stören”.
Rrjalhytter.

Vpl rrobs i arbete, tv höjdots, th rapportör 1963

I ”radarcentralen” som fram till ombyggnaden 1970 bestod av 3 hytter fanns i hytt 1, 2st PPI i 16-stativ och 1st HPI i 15-stativ.

Jan Hellström mäter radiolänkförbindelse

När DBU 202 infördes 1970 för fjärrstyrning av höjdmätaren och med ny höjdmätarindikator revs hytterna och det byggdes om till ett stort OP-rum. Presentationsutrustningen, PPI, ändrades till 3 st 16-stativ och 1st PPI 802.

panel

Nya OP-rummet och stridsledning av rrjal, kapten Lennart Carlsson, från LFC O5. 1972

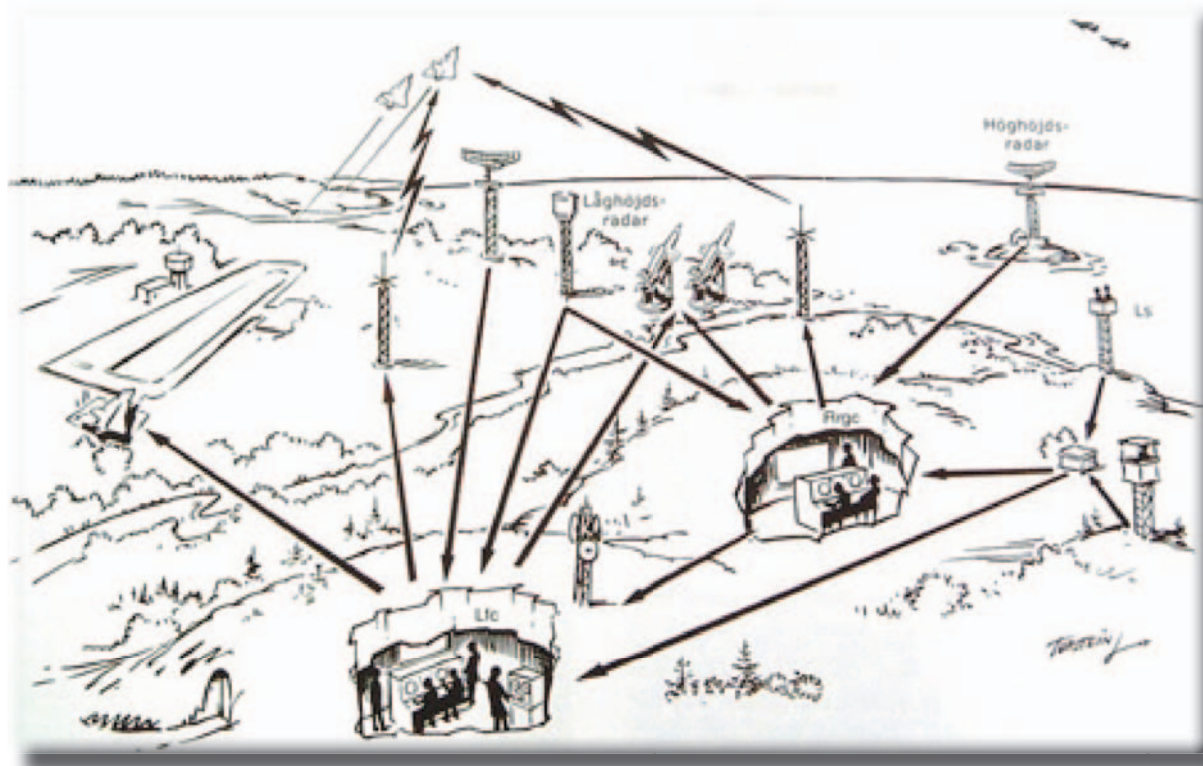
Höjdmätare, fjärrmanöver.

1970 tillfördes och installerades ny höjdmätarindikator i OP-rummet. I telerummet installerades databehandlingsutrustning, DBU 202C, för att kunna fjärrmanövrera höjdmätaren från LFC O5. Rrjal i LFC O5 kunde därifrån fjärrmanövrera höjdmätaren i bäring. En höjdots i R11 OP-rum, avläste målhöjden och sände tillbaka höjddata till LFC. Detta var en del av Stril 60.

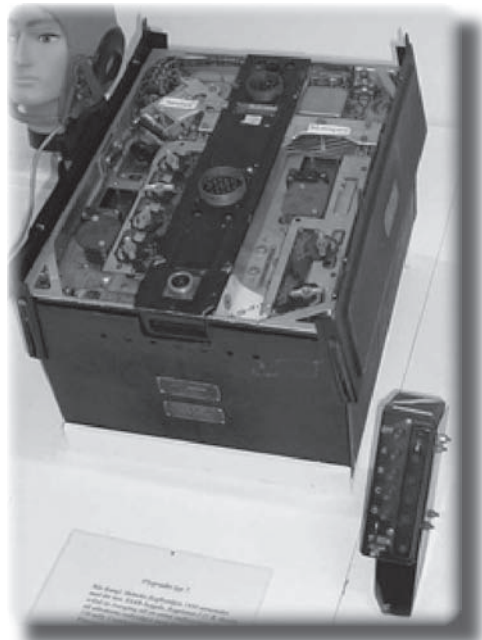
Höjdots i OP-rum

Stril 60, principbild

Talradiomateriel.

Den första talradion i jaktcentralen, för kommunikation mellan rrjal och flygförare bestod av 8 st UK-radio SCR 522, FMR 5. Varje radio var en kristallstyrd 4-kanalsutrustning. Radion manövrerades av rrjal som kunde välja 4 st förinställda kanaler/frekvenser på manöverapparater vid varje 16-stativ och PPI 802. För kommunikation användes handmikrofon för tal och nyckling av sändare och högtalare för avlyssning av mottagare.

FMR 5, Sändare/mottagare

1968 ersattes FMR 5 av modernare radiomateriel. 4 st RK02 och 1 st FMR 7 installerades i radiotelerummet. RK02 var en enkanalsutrustning medan FMR 7 var en flerkanalsutrustning. FMR 7 kanalväljarenhet placerades vid rrjal 1 platsen.

Vid varje rrjalplats fanns en radiomanöverpanel där alla förvalda frekvenser kunde manövreras. Handmikrofonen ersattes nu med headset för tal och fotpedal för nyckling av sändaren. Mottagarna för RK02 resp FMR7 placerades i radiotelerummet i jaktcentralen. Sändarna med antenner placerades på en radioutpunkt, öster om flygfältet i en plastydda, med bla effektförstärkare för RK02.

Sändare resp mottagare var via baskabel och egen anslutningskabel förbundna med varandra. Här framfördes tal och nycklingston och signaler för kanalomställning av sändarna. Som nycklingston för radiomaterielen användes signalomformrutrustning, 1225Hz.

FMR 7 blev under 1977 ersatt av den modernare flerkanalsradion FMR 18. Mottagaren placerades i radiotelerummet och sändaren i plastyddan. Radioutrustningen kunde även fjärrmanövreras, dels på radiolänk dels på tråd, från LFC 05. Denna utrustning var, fjärrmanövrerad, i drift i anläggningen fram till 2008, alltså i 31 år.

När radioutrustningen demonterades ur anläggningen 2008, blev det inbrott i anläggningen, natten mellan den 9-10 juni. Allt var tömt så inget kunde stjälas. Men varför? Ingångsdörren hade varit obebakad sedan 1983 när flottiljen upphörde utan åverkan. Var det bilen vid lastning som ökade nyfikenheten på vad som doldes bakom ståldörren in i åsen?

Radiotelerum med mottagare, RK02 och FMR7 och FMR18.

Avveckling av spaningsdelen, PS144/F

Nya moderna radarstationer typ PS-08, PS 65 och PS-66 tog över inom Stril-60.

PS 144/F, som var en framskjuten radar i Stril 50, blev nu "omoden" och innehöll inte de nya krav som ställdes på bl.a. störtlighet och räckvidd.

På hösten 1976, p.g.a kostnadsskäl, avvecklades och demonterades spaningsdelen PS-144/F. Spaningsdelen hade överlevt tidigare nedläggningshot bland annat på grund av den rrjalutbildning som bedrevs vid R11. R11 var uppsatt som krigsförband till och med 1976-06-30 för att sedan vara kvar som PH-13 tropp till 1979-06-30. Förbandet hette 11 rrto och ingick i 16 rrrkomp fram till 1972 då det blev 11 rrplut.

(Vid R11 planerades att placera en terminalkontroll för TL, med bild från PS810 på Fogdö. Utgick senare.)

Avtalare: *Bo Lennhammar*

Meddelande
Datum: *26-07-01* Beteckning

Tjänsteställe, handläggare, telefon

Mottagare: *Rolf Larsén*

För Åtgärd annat

För yttrande Enligt önskan/överenskomst

För känedom Önskas åter

Samtal önskas Tack för lånet

Ärende

Meddelande: *Pessan är slut! Börja stada skrivelse i målet på väg.*

M7102-120780-5. Utgåva 4. 75-09. 50 000 block & 50 ark. HSBOKEN TILL SJÖMÄN. ALLP 452 73 498

Underhandsmeddelande från Flygstaben, Bo Lennhammar till Rolf Larsén, att spaningsdelen skall stängas.

Avveckling av höjdmätardelen, PH-13/F.

Höjdmätaren som var en del i Stril-60, och fjärrstyrdes från LFC O5, togs ur drift på hösten 1980. Detta bla av personal och kostnads skäl. (Det saknades drift/uh personal och det behövdes vpl höjdots på plats. Beslut var taget om F1 nedläggning -83) Höjden mättes nu av höjdmätare placerade vid PS-08 och PS-65 anläggningar. PS-66 var en 3-D radar där höjdmätning ingick.

Teknisk tjänst, drift och underhåll.

Fr v: Anders Sturesson, Jan Hellström, Rolf Larsén, 1963

Drift och underhåll sköttes, under 50-talet och till mitten av 60-talet, av flygtekniker/el, med specialutbildning på radar. Organisatoriskt tillhörde teknikerna Avd 7, sambandsavdelningen.

Några som kan nämnas är Cerny Holmström och Arthur Nordström. De tjänstgjorde vid R11 och även vid R12 fram till sommaren 1962 när de började mästarkursen. Därefter gick radarstationen på "halvfart" tills hjälptekniker/el Anders Sturesson började i augusti 1962, och med hjälp av extra inkallad reservtekniker satte radarstationen i drift.

I december 1962 började Rolf Larsén som chefstekniker, och på våren 1963 tekniker Jan Hellström.

Vid större översyner av radarmaster, vridbord mm anlätades central verkstad från CVA i Arboga.

År 1965 anställdes all drift/underhållspersonal inom Stril-organisationen, som civila med ingenjörstjänster. Benämningarna blev nu Driftingenjör resp ingenjör.

Chefstekniker blev nu driftchef. Organisatoriskt överflyttades tekniska personalen till Avd 6 för att

1975 gå upp den nya organisationen för flygvapnets markteleunderhåll, Tele Service Bas Mitt, TSBM.

Lokaler:

Ingången

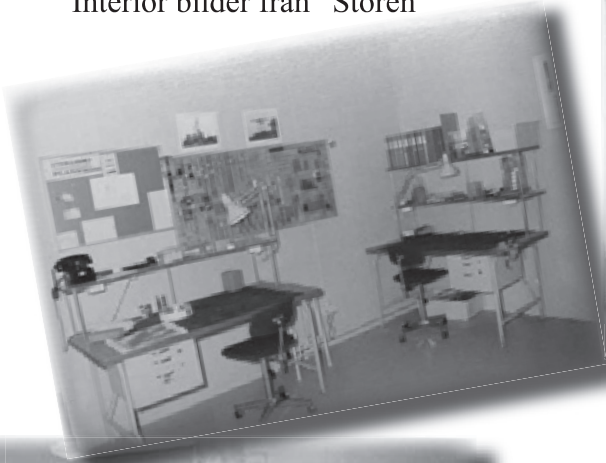

Korridoren

I anläggningen fanns efter ombyggnaden 1970, förutom OP-rum, rum för Crrjal, Driftchef, Trop-pchef, tekniker, verkstad, förråd, telerum med radio och DBU mm, uppehållsrum för vpl robs, pentry och toaletter. Det fanns även ett mob-förråd för 20 pers med bla uniformer etc., och det fanns även ett ställverk för inkommande kraft, nödbelysningsbat-terier mm.

Interiör bilder från "Stören"

Fikarummet

Larsén i verkstaden

Kontorsrum, tekniker

TV-rummet

Kvarvarande efterlämningar.

I dag finns inte många spår efter R11. Där jaktcentralen var belägen finns bara en gruslänt med gula blommor. Efter bunkrarna uppe på åsen syns ett par grusfläckar

Jaktcentralen, juni 2011

Platsen för PS144/F, juni 2011

Sammanställt och berättat av Rolf Larsén, driftchef vid R11 nov 1962- april 1980.

Källförteckning:

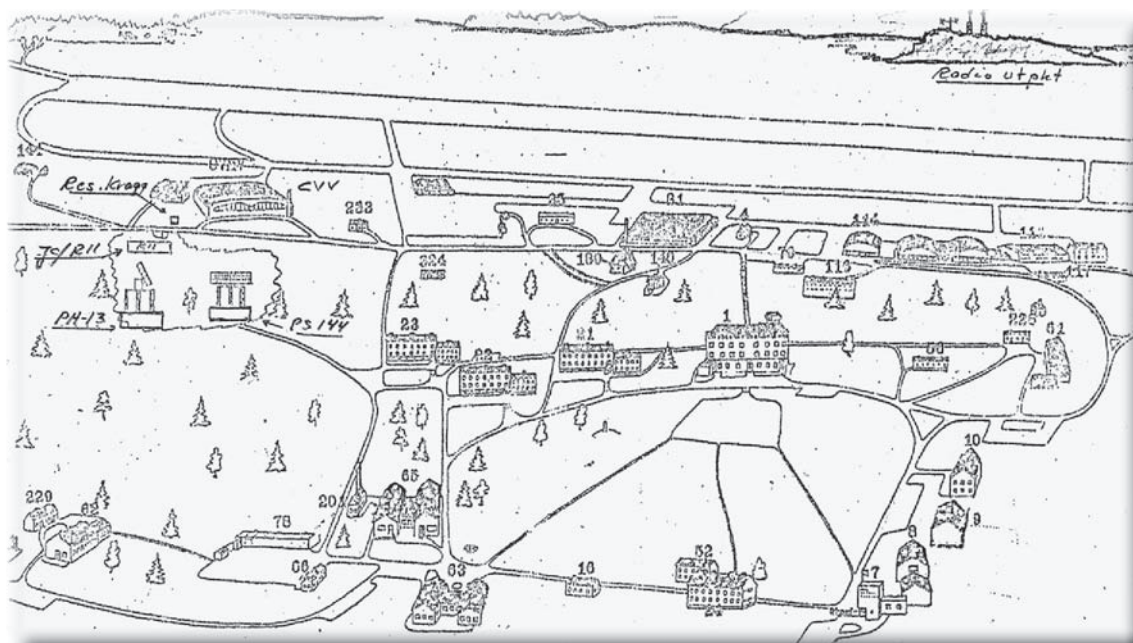
Ur minnet.

Foto: Rolf Larsén där inte annat angivits.

Citat ur boken Kungliga Västmanlands Flygflottiljs historia 1929-1979.

Om läsaren vill veta mer om F1 och stril, läs om detta i denna bok.

Akronymer, se Hässlöbladet nr 2-2011.

Karta över F1. Jaktcentralen med PS-144/F och PH-13/F finns tv i bilden.